Уредништво

доц. др Часлав Николић
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
одговорни уредник

доц. др Јелена Арсенијевић Митрић
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
оперативни уредник

проф. др Владимир Поломац
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

доц. др Биљана Влашковић Илић
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

доц. др Мирјана Секулић
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

доц. др Јелена Даниловић Јеремић
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

доц. др Невена Вујошевић
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

доц. др Бојана Вељовић
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

Радомир Митрић, сарадник за дигитализацију и веб презентацију
Универзитетска библиотека у Крагујевцу

проф. др Ана Јовановић
Филолошки факултет, Београд

доц. др Павле Ботић
Филозофски факултет, Нови Сад

др Јана Алексић
Институт за књижевност и уметност, Београд

проф. др Персида Лазаревић ди Ђакомо
Универзитет „Г. д Анунцио", Пескара, Италија

доц. др Маријана Поца
Универзитет „Сапјенца", Рим, Италија

проф. др Татјана Алексић
Универзитет Мичиген, САД

проф. др Јеленка Пандуревић
Филолошки факултет, Бања Лука, Република Српска (БиХ)

доц. др Светлана Калезић
Филозофски факултет, Никшић, Црна Гора

доц. др Остап Славински
Филолошки факултет Универзитета „Иван Франко", Лавов, Украјина

доц. др Борјан Јанев
Пловдивски универзитет, Пловдив, Бугарска

доц. др Мартин Стефанов
Факултет за словенску филологију, Универзитет „Климент Охридски", Софија, Бугарска

Секретар уредништва
Бојана Вељовић
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

Editorial Board

Časlav Nikolić, Assistant Professor, PhD
Faculty of Philology and Arts, Kragujevac
Editor in Chief

Jelena Arsenijević Mitrić, Assistant Professor, PhD
Faculty of Philology and Arts, Kragujevac
Managing editor

Vladimir Polomac, Associate Professor, PhD
Faculty of Philology and Arts, Kragujevac

Biljana Vlašković Ilić, Assistant Professor, PhD
Faculty of Philology and Arts, Kragujevac

Mirjana Sekulić, Assistant Professor, PhD
Faculty of Philology and Arts, Kragujevac

Jelena Danilović Jeremić, Assistant Professor, PhD
Faculty of Philology and Arts, Kragujevac

Nevena Vujošević, Assistant Professor, PhD
Faculty of Philology and Arts, Kragujevac

Bojana Veljovic, Assistant Professor, PhD
Faculty of Philology and Arts, Kragujevac

Radomir Mitrić, Associate for digitization and web presentation
University Library of Kragujevac

Ana Jovanović, Associate Professor, PhD
Faculty of Philology, Belgrade

Pavle Botić, Assistant Professor, PhD
Faculty of Philosophy, Novi Sad

Jana Aleksić, PhD
Institute for Literature and Arts, Belgrade

prof. Persida Lazarević di Giakomo, Full Professor, PhD
The G. d'Annunzio University, Pescara, Italia

Marianna Pozza, Assistant Professor, PhD
University of Rome „La Sapienza", Italy

Tatjana Aleksić, Associate Professor, PhD
University of Michigan, USA

Jelenka Pandurević, Associate Professor, PhD
Faculty of Philology in Banja Luka, Bosnia and Hercegovina

Svetlana Kalezić, Assistant Professor, PhD
Faculty of Philosophy in Nikšić, Montenegro

Ostap Slavinski, Assistant Professor, PhD
Faculty of Philology, „Ivan Franko" National University of Lviv, Ukraine

Borjan Janev, Assistant Professor, PhD
University of Plovdiv, Plovdiv, Bulgaria

Martin Stefanov, Assistant Professor, PhD Faculty of Slavic Studies, University „St. Kliment Ohridski", Sofia, Bulgaria

Editorial assistant
Bojana Veljović
Faculty of Philology and Arts, Kragujevac

Липар

Часопис за књижевност, језик, уметност и културу
Journal for Literature, Language, Art and Culture

година XVIII / број 62 / 2017
Year XVIII / Volume 62 / 2017

Универзитет у Крагујевцу
University of Kragujevac

САДРЖАЈ

СТУДИЈЕ

Vladimir Lj. Stanković
IRISH EXILES AND THEIR VISION OF THE IRISH NATION: WILDE, SHAW, AND JOYCE 9

Mirko Ž. Šešlak
HUMBERT HUMBERT'S SOLIPSISM BETWEEN CULTURAL CRITICISM AND GROTESQUE SENSATIONALISM (OR GOING FROM BAD TO WORSE) 47

ЧЛАНЦИ

Александар М. Јагровић
ВОШТАНЕ ФИГУРЕ САМООТУЂЕЊА: ЛИКОВИ ИРАЦА И ЕНГЛЕЗА У ЗБИРЦИ КРАТКИХ ПРИЧА *ВЕСТИ ИЗ ИРСКЕ* ВИЛИЈАМА ТРЕВОРА 73

Мирјана М. Секулић
ИНТЕРТЕКСТУАЛНОСТ ПУТОПИСА У ФУНКЦИЈИ ОТКРИВАЊА ДРУГОГ 87

Марија С. Пантовић
ОДБРАНА ТРАДИЦИЈЕ КРОЗ ФОЛКЛОРНИ ОБРАЗАЦ *ЛЕТОПИСА ПЕРУНОВИХ ПОТОМАКА* ДЕСАНКЕ МАКСИМОВИЋ 97

Душан З. Захаријевић
ЖИВОТ ЧОВЕКА НА БАЛКАНУ СТАНИСЛАВА КРАКОВА..... 113

Ђорђе Радовановић
АЛХЕМИЈА СУБЈЕКТА У РОМАНУ *БЕРНАРДИЈЕВА СОБА* СЛОБОДАНА ТИШМЕ 125

Ивана Јовановић
О КУЛТУРИ ЈЕЗИЧКОГ ОПШТЕЊА У СРПСКИМ МЕДИЈИМА (НА ПРИМЕРУ АНАЛИЗЕ ИНТЕРНЕТСКОГ ИЗДАЊА ВЕСТИ) 135

Милица С. Бацић
УЛОГА ИНФЕРЕНЦИЈАЛНИХ ПРОЦЕСА У ЕКСПЛИЦИТНОЈ КОМУНИКАЦИЈИ НОВИНСКИХ НАСЛОВА 151

Горица Р. Томић
ИНТЕРКУЛТУРАЛНОСТ У ПОРЕДБЕНИМ ПРИДЕВСКИМ ФРАЗЕОЛОГИЗМИМА СА ЗНАЧЕЊЕМ КАРАКТЕРНИХ ОСОБИНА ЧОВЕКА У СРПСКОМ И ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ 169

Вера С. Ћевриз Нишић
СИНТАКСИЧКО-СТИЛИСТИЧКИ МОДЕЛИ ЕПИЗЕУКСИЧКЕ КУМУЛАЦИЈЕ..... 183

Ана Петровић
СЛОЖЕНОСТ СИНТАГМИ У ПРИЧАМА ЗА ДЕЦУ И ОДРАСЛЕ (НА ПРИМЕРУ КРАТКИХ ПРИЧА ОТА ОЛТВАЊИЈА) 195

Srđan Demonjić
RÉFORME DE L'ÉCRITURE FRANÇAISE PROPOSÉE PAR PIERRE DE LA RAMÉE : ANALYSE GRAPHIQUE 205

Ивана Ђ. Ђорђев
ОСВРТ НА АКАДЕМСКО ПИСАЊЕ СТУДЕНАТА НА ПОЧЕТКУ СТРУКОВНИХ СТУДИЈА – НАЈЧЕШЋЕ ГРЕШКЕ У ДОКУМЕНТОВАЊУ ИЗВОРНИКА У ТЕКСТУ..... 223

ПРИКАЗИ

Александра Д. Матић
СЕЋАЊЕ НА ВЕЛИКИ РАТ – СВЕДОЧАНСТВО И ТРАУМА 235

Милена Ж. Кулић
СА МАРГИНА КЊИЖЕВНЕ И ПОЗОРИШНЕ ПРОШЛОСТИ .. 241

Милица В. Ђуковић
ПРОМЕТЕЈСКИ „СТУДЕНТ“..... 247

Милица Д. Лазаревић
ОБРАЗОВАЊЕМ ДО ПРАВЕДНИЈЕГ ДРУШТВА 251

Владимир Б. Перић
ХОМЕОСТАЗА ЈЕ ЛИМЕС ОД ЕГЗИЛА КАДА X+Y ТЕЖЕ АНДРОГИНУ..... 255

811.163.41'276:070
Оригинални научни рад

Милица С. Бацић[1]
Филолошко-уметнички факултет
Универзитет у Крагујевцу

УЛОГА ИНФЕРЕНЦИЈАЛНИХ ПРОЦЕСА У ЕКСПЛИЦИТНОЈ КОМУНИКАЦИЈИ НОВИНСКИХ НАСЛОВА

У раду се бавимо анализом пет различитих инференцијалних процеса (тј. раздвозначавање, додељивање референције, засићење, слободно обогаћење конституената и формирање концепата *ad hoc*) које прагматички процесор читаоца упошљава у тумачењу ауторовог експлицитно саопштеног значења у писаној комуникацији. Полазимо из оквира когнитивно-прагматичке теорије релеванције и хипотезе о језичкој поддетерминацији исказа, према којој се разлика између значења речи, као јединица језичког система, и значења која се добијају у њиховој употреби премошћава инференцијално. У складу са тим, основни циљ је да покажемо како се инференцијална прагматика може адекватно применити на конкретном корпусу новинских наслова из српске дневне штампе. Анализом заснованом на дескриптивној методи и квалитативној обради података закључујемо да се функционисање сваког од горепоменутих процеса може уочити на великом броју примера и да неки наслови показују и деловање два различита процеса, што имплицира да инференцијални процеси у целости нису самосталне инстанце него међусобно повезани видови једне основне функције прагматичког процесора.

Кључне речи: експлицитна комуникација, новински наслови, инференцијални процеси, основна пропозиција исказа, кодирано значење, саопштено значење

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

У писаној комуникацији аутор и читалац су просторно и временски удаљени, што намеће значајна питања за теорије језика у употреби. Прво од таквих јесте значење самих речи које читалац тумачи. Да ли се оно што је аутор заиста саопштио једном написаном реченицом може потпуно закључити на основу кодираног значења речи у тој реченици? Језичка креативност, која се огледа у новоствореним метафорама и неологизмима, најбоље показује да не може. У супротном, сви говорници српског језика би лако и на истоветан начин протумачили један новински наслов као што је *Новоговор у времену постистине* (*Политика*, 09.12.2016.). Међутим, и у комуникацији која се не одликује таквом изразитом креативношћу постоји извесна разлика између значења речи као јединица језичког система (менталног вокабулара) и њихове употребе, упркос којој целокупни процес вербалног општења успева.

1 bacic_milica@gmail.com

Теоријски приступ у овом раду представља кодно-инференцијални модел комуникације из перспективе теорије релеванције (Блејкмор 1992, Спербер, Вилсон 1995, Карстон 2002, Мишковић-Луковић 2015) да се до експлицитно саопштеног значења долази тзв. *инференцијалним процесима* на основу контекста у свеобухватној потрази за оптималном релеванцијом. Предмет нашег истраживања јесте анализа пет таквих различитих процеса на примерима појединачних новинских наслова. Полазна хипотеза је да се функционисање свих инференцијалних процеса може уочити на корпусу новинских наслова.[2] Имајући у виду наведено, основни циљ овог рада је да покажемо како се теорија инференцијалне прагматике може адекватно применити у писаној комуникацији.

Корпусом истраживања је обухваћено око 100 примера наслова преузетих са интернет страница дневних новина на српском језику, *Политика*, *Блиц* и *Вечерње новости*, у периоду од октобра до децембра 2016. године. Пошто је истраживање засновано на дескриптивној методи и квалитативној обради података, у циљу објективног интерпретирања резултата, одабрали смо репрезентативне примере будући да је атестиран велики број наслова у којима су јасно уочљиви инференцијални процеси. Закључке, стога, заснивамо управо на инференцијалној анализи.

2. КОДНО-ИНФЕРЕНЦИЈАЛНИ МОДЕЛ КОМУНИКАЦИЈЕ

У кодно-инференцијалном моделу комуникације теорије релеванције два су процеса укључена у интерпретацији исказа: језичко декодирање и прагматичка инференција. Процес *декодирања* обавља аутономни језички модул (тзв. *парсер*) у мозгу човека, када препозна извесни стимуланс (акустични или визуелни) као језички. Резултат тог процеса је семантичка репрезентација или логичка форма реченице или синтагме употребљене у исказу. То је, како наводи Карстон (2002: 57), једна врста „шеме за читав низ могућих пропозиција [...] формула која садржи прорезе који се морају попунити“.[3] Тако декодирана логичка форма се даље, посредством прагматичког процесора који је у домену *инференције*, развија у основну пропозицију исказа, односно у експликатуру (ако је експлицитно саопштена).[4]

Фокус овог рада је управо на тој медијалној фази између непотпуне логичке форме и пропозиције исказа. Заговорници теорије релеванције постулирају да она постоји због тзв. *језичке поддетерминације*: значење кодирано у употребљеном језичком изразу, као релативно

2 Теорија релеванције следи праксу инференцијално оријентисане прагматике, да се користе хипотетички примери из усмене комуникације ради ефикасније илустрације теоријских поставки.

3 Сви преводи са енглеског су преводи ауторке рада.

4 О томе како разумети термин *саопштеност пропозиције* в. Мишковић-Луковић (2015: 79).

стабилно значење у језичком систему, које деле говорници једне заједнице, не исказује у потпуности основну пропозицију исказа (Карстон 2002: 19-20). Језичка поддетерминација се премошћује инференцијалним процесима.

Оно што наводи саговорника или читаоца да (несвесно) примени ове инференцијалне процесе како би дошао до намераваног говорниковог или ауторовог значења јесте свеобухватна потрага за *релевантцијом*. Исказ је релевантан уколико постоји равнотежа између когнитивних ефеката добијених тумачењем исказа и процесуалног напора који улаже когнитивни систем саговорника или читаоца. Што су већи ефекти, већа је и релеванција и, обрнуто пропорционално, што је већи напор, релеванција је мања. Оптимално релевантан исказ је онај који је, с једне стране, довољно релевантан да привуче говорникову пажњу (тј. релевантнији од било ког другог исказа у тренутку комуникације) и, с друге стране, најрелевантнији спрам говорникових способности и могућности. У тумачењу се саговорник или читалац води *стратегијом најмањег напора* и проверава интерпретативне хипотезе, које проистичу из исказа, према редоследу њихове приступачности. Интерпретативни процес се завршава када саговорник или читалац дође до хипотезе која задовољава лично очекивану оптималну релеванцију или се прекида уколико је релеванција неостварива (Карстон 2002: 45).

Прагматичка инференција се не може обављати без *контекста*. Међутим, у теорији релеванције је тај концепт варијабла (а не датост) и дефинише се као „психолошки конструкт, јер се формира на основу препоставки које се активирају у инференцијалном процесу тумачења демонстративног стимуланса“ (Мишковић-Луковић 2015: 73). У писаној комуникацији, као што су новински наслови, читалац на основу своје процене о оптимално релевантном тумачењу формира једну или више нових претпоставки на основу написаног исказа и комбинује их са подскупом менталних претпоставки које су већ представљене у његовој или њеној меморији. Ипак, писана комуникација се разликује донекле од усмене по томе што важан удео у контексту има и тзв. *котекст*, тј. језичко окружење специфичних израза који окидају инференцијалне процесе.[5]

3. ТЕОРИЈСКА РАЗМАТРАЊА НОВИНСКИХ НАСЛОВА

Улога новинског наслова као резимеа теме чланка или методе стављања у први план одређене информације из самог текста већ је

5 Неопходно је истаћи да прагматичка инференција не игра улогу само при процесу развијања основне пропозиције исказа, већ и у последњој фази тумачења где се комбиновањем експликатура са имплицитним премисама на основу датог контекста добијају имплицитни закључци. Експликатура и импликатуре чине заједно говорниково или ауторово намеравано значење (Спербер, Вилсон 1995: 194-5).

одавно истакнута у анализама медијског дискурса (в. ван Дијк 1988). Ближе теоријским поставкама овог рада, мада из перспективе когнитивне лингвистике, Силашки (2012) посматра креативне употребе језика у појединим насловима који су процесуално напорни за тумачење и објашњава их као деловање појмовних интеграција у стварању једнократних нелексикализованих сливеница.[6] Импликатурном анализом новинских наслова и питањем двосмислености као важним средством новинске експресивности баве се Јањић и Благојевић (2014). Ови аутори постулирају да доследним поштовањем принципа кооперативности (онако како је изложен у раној прагматици Грајсове провенијенције), а без обзира на кршење појединачних конверзацијских максима, новински наслови воде читаоце од двосмислености до прагматичке плаузбилности, тј. подударности између намераваног и протумаченог значења. Истовремено, они показују како процеси раздвозначавања и додељивања референције олакшавају интерпретацију у писаној комуникацији.

Теорија релеванције, иако превасходно когнитивистички приступ, примењивана је у анализама медијског дискурса.[7] Разматрајући улогу наслова у комуникацији новинских редакција са читаоцима, Дор (2003) објашњава да се комуникативна функција наслова састоји управо у оптимизацији релеванције чланака за читаоце, због чега треба да буду конструисани тако да нуде оптималну размеру између контекстуалних ефеката и процесуалног напора. На тај начин они воде читаоце до оних специфичних прича које би биле вредне њихове пажње. У овом раду, међутим, бавимо се постојећим насловима из дневних новина како бисмо установили којим когнитивним операцијама читаоци долазе до намераваног, експлицираног значења у наслову. У ту сврху, разматрамо пет инференцијалних процеса који учествују у развијању основне пропозиције ауторовог исказа: раздвозначавање, додељивање референције, засићење, слободно обогаћење конституената и формирање концепата *ad hoc*.[8]

6 Наше истраживање сагледава овакве креативне употребе, као што су метафоре, неологизми и сливенице, као видове лексичко-прагматичког процеса ширења кодираног значења.

7 За основни приказ примене теорије релеванције на разним пољима истраживања в. Јус (2009: 859-860).

8 Тачније, у прагматичкој литератури се разматра постојање различитих инференцијалних процеса. Спербер и Вилсон (1995: 183-5) наводе да је Грајс, као један од зачетника кодно-инференцијалног модела, сматрао раздвозначавање и додељивање референције за једина два процеса укључена у експлицитној комуникацији, док они разматрају и генерални процес обогаћења као вид прагматичког доприноса пропозицији исказа. Каснији теоретичари релеванције (Карстон 2002) и филозофи контекстуалисти (Реканати 2004) размотрили су и остале наведене. Такође, Бах (1994: 126) постулира да су за развијање тзв. *импликитуре*, као медијалне фазе између експликатуре и импликатуре, неопходни и процеси употпуњења и проширења, али таква разматрања превазилазе оквире овог рада, па се ограничавамо на горепоменутих пет инференцијалних процеса.

4. РАЗДВОЗНАЧАВАЊЕ

Језички израз употребљен у писаној комуникацији често може имати више од једног значења. Да би дошао до основне пропозиције исказа чији је израз конституент, читалац мора да крене од инференцијалног процеса који називамо *раздвозначавање*.

Илуструјемо овај процес следећим примерима:

(1) Ко је Трамп, милијардер на челу САД (П, 09.11.2016.)[9]

(2) СВИ ПРЕДСЕДНИКОВИ ЉУДИ Они су Трампови министри, а имају једну ЗАЈЕДНИЧКУ ЦРТУ (Б, 25.11.2016.)

(3) ГОРЕ НЕ МОЖЕ Јутарњи лист: Ова година је била најтежа за Европску Унију (Б, 21.12.2016.)

Подвучени језички изрази у овим насловима су управо места која окидају раздвозначавање. У примеру (1) лексема *чело* може да значи 'део главе' или 'владајућа позиција'; у примеру (2) лексема *црта* може да значи 'линија' или 'особина'; у примеру (3) лексема *горе* може да означава прилог за место у значењу 'супротно од доле' или компаратив придева *лоше*, тј. 'лошије од лошег'.

Језички парсер читаоца декодира прочитани наслов и доставља прагматичком процесору као аутпут онолико логичких форми колико има значења употребљеног језичког израза. Процесор онда врши раздвозначавање тиме што читалац, водећи се потрагом за оптималном релеванцијом, бира ону логичку форму која садржи релевантни концептуални конституент, стога и одговарајуће тумачење, и попуњава је до основне пропозиције исказа. У сваком од примера, релевантни конституент има друго од два наведена значења. У одабиру тумачења, читалац је контекстуално и ко-текстуално условљен. Ко-текстуална условљеност је наочигледнија у примеру (3), где се након језичког израза *горе* јавља и израз *најтежа*, који директно наводи процесор на друго значење. Треба додатно напоменути да процесуални напор за читаоца у свим насловима није велики, зато што је потребно само изабрати између два тумачења.

5. ДОДЕЉИВАЊЕ РЕФЕРЕНЦИЈЕ

Додељивање референције не зависи од кодираних значења језичког израза као код раздвозначавања, већ од референата које говорник уводи реферирајућим изразима. Овакви изрази су веома чести у усменој и писаној комуникацији и саговорник или читалац мора да упосли прагматички подмодул да би дошао до одговарајућег референта.

9 Користимо скраћенице П (*Политика*), Б *(Блиц)* и ВН (*Вечерње новости*).

Следећи примери илуструју овај инференцијални процес:

(4) БРЕГЗИТ на суду: Парламент нас је увео у ЕУ и само он нас може из Уније извести (Б, 11.10.2016.)

(5) У Немачкој нађено писмо Трамповог деде у коме моли да га не депортују (П, 21.11.2016.)

(6) „ЊЕГОВЕ МИСЛИ СУ ТАКО ТАЧНЕ“ Трамп: Добио сам веома лепо писмо од Путина (Б, 23.12.2016.)

Тумачење подвученог реферирајућег израза зависи од инференцијалног разрешења на основу контекста. Два су доступна референта у свим насловима. Међутим, да би протумачио реферирајуће варијабле, читалац ће тестирати интерпретативне хипотезе и одабрати оне референте који би требало да одговарају референтима које је новинар имао на уму. У наведеним примерима новинар помаже читаоцу у интерпретацији коришћењем различитих стратегија за увећање когнитивних ефеката и истовремено умањење процесуалног напора. У примеру (4) аутор ставља одговарајући референт (*парламент*) ближе реферирајућем изразу (заменици *он*) од другог, могућег, али ипак неодговарајућег (*суд*). У примеру (5) аутор пресупонира енциклопедијско знање читалаца: да је Трампов деда, а не сам Трамп, рођен у Немачкој и да је потом емигрирао у Америку. Пример (6) је на први поглед најтежи за тумачење; наиме, индексикал *његове* је у иницијалном положају у наслову који се завршава реферирајућим изразом *Путин*; међутим, знаци навода усмеравају читаоца на закључак да је Трамп аниматор а Путин аутор исказа.[10] Примери (4) и (6) истовремено илуструју кључну улогу језичког контекста у тумачењу наслова.

Оделит вид додељивања референције је тзв. *референцијално премошћавање*, које је „својеврсна когнитивна пречица“ (Мишковић-Луковић 2015: 76). Наиме, користи се одређена именичка синтагма (анафора) да би се успоставила инференцијална веза са неодређеном именичком синтагмом (антецеденсом) у реченици или дискурсу, на основу активиране контекстуалне претпоставке.

Илуструјемо следећим насловом:

(7) ДАР СА НЕБА Заборавио актовку на крову аутомобила, новац се разлетео по путу (Б, 26.12.2016.)

Анафорични израз *новац* се доводи у инференцијалну везу са антецеденсом *актовка* на основу контекстуалне премисе ‘Новац се може чувати у актовки’.

До процеса референцијалног премошћавања долази под следећим условима: 1. да се анафорички израз нађе у локалном контексту антецеденса; 2. да постоји семантичка и/или прагматичка веза између

10 Позивамо се на термине интеракционе социолингвистике: *аутор* ствара, а *аниматор* шаље (текстуалну) поруку.

анафоре и антецеденса; 3. да анафора и антецеденс нису у стриктном (тј. синтаксичко-семантичком) ко-референцијалном односу него да су инференцијално повезани. Прво и друго својство у примеру (7) огледају се у чињеници да је лексема *новац* ко-текстуално условљена лексемом *актовка* (тј. налази се свега неколико речи након антецеденса), док је семантичка и прагматичка веза између њих успостављена преко контекстуалне премисе 'Новац се може чувати у актовки'.

Што се тиче трећег услова, пример (7) се разликује од следећег примера:

(8) ЖИВЕЛА АНГЕЛА Њујорк тајмс хвали немачку канцеларку: Она је последња на бранику СЛОБОДНОГ ЗАПАДА (Б, 15.11.2016.)

У примеру (8), анафорична заменица *она* је у стриктном ко-референцијалном односу са именичким синтагмама *немачка канцеларка* и *Анђела*, за разлику од претходног наслова где таквог односа између лексема *новац* и *актовка* не постоји. Однос у примеру (7) испољава заправо инференцијалну, а не стриктно референцијалну везу.

6. ЗАСИЋЕЊЕ

Према Реканатију (2004: 7), *засићење* је једна врста примарног прагматичког процеса: контекстуално је обавезан и језички условљен. До засићења долази када у декодираној логичкој форми исказане реченице постоји концептуални прорез (или слободна варијабла) који се мора контекстуално попунити. Процес је „обавезан", јер ако се прорез не попуни, исказ остаје семантички непотпун те се не може развити у основну пропозицију; процес је „језички условљен", јер се активира језичким изразом употребљеним у исказаној реченици. Због овакве језичке условљености, засићење је процес који иде „одоздо-нагоре".

Ова инференцијални процес илуструјемо следећим насловима новинских чланака:

(9) ЧВРШЋИ СТАВ О БРЕГЗИТУ Меркел: Не може свако да ради шта хоће (Б, 06.10.2016.)

(10) На Кубу стиже бржи „Гугл" (П, 13.12.2016.)

(11) Анкета: Трамп и даље најмање популаран у САД (ВН, 15.12.2016.)

Подвучени језички изрази активирају процес засићења тако што указују на прорезе у непотпуним логичким формама датих реченица. Наиме, у примеру (9) израз *чвршћи* указује на прорез дат у облику имплицитног питања [у односу на чији став?]; у примеру (10) израз *бржи*

илуструје прорез [у односу на чији Гугл?]; у примеру (11) изразом *најмање* поставља се имплицитно питање [у односу на кога?].

Међутим, као и у претходним инференцијалним процесима, читалац ће, вођен потрагом за најрелевантнијом интерпретацијом, извршити попуњење концептуалних варијабли и доћи до основне пропозиције исказа. У примеру (9) једна од пропозиција, уз разрешење елиптичности реченице, биће 'Чвршћи [је] став Ангеле Меркел о Брегзиту у односу на ставове осталих европских државника'; у примеру (10) 'На Кубу стиже бржи Гугл у односу на онај који је земља имала пре; у примеру (11) пропозиција је 'Трамп је и даље најмање популаран у САД у односу на остале председничке кандидате'.

Ипак, постоји и извесна разлика између процеса засићења који се дешава у примерима (9)-(11) и засићења у следећем новинском наслову:

(12) Божинов: Погађају ме промашаји, али је <u>важније</u> да екипа добија (ВН, 07.12.2016.)

У примеру (12) имплицитно питање које активира концептуални прорез [у односу на шта?] добија свој одговор уз минимални процесуални напор читаоца, зато што је попуњење ко-текстуално. Наиме, добија се пропозиција ауторовог исказа, која се искључиво развија на основу језичког окружења 'За Божинова је важније од његових промашаја да екипа добија'.

Следећи пример наводимо као илустрацију како један језички израз, који наизглед захтева засићење, може да активира и други инференцијални процес:

(13)Жена <u>теже</u> повређена код Центра „Сава" (ВН, 14.12.2016.)

Иако израз *теже* може указивати на контекстуално условљену концептуалну варијаблу [у односу на шта/кога?], у примеру (13) долази, у ствари, до инференцијалног процеса раздвозначавања између кодираних значења 'већа физичка носивост, мерено у грамима, килограмима, итд.' и 'виши степен озледа тела', па прагматички процесор, на основу контекста, бира друго од два значења. Другим речима, читалац може да протумачи намеравано значење и без прекидања интерпретативне процедуре до које долази због „збрке" у инференцијалним процесима. Разлог овоме је чињеница да се тестирање интерпретативних хипотеза дешава „на вези", у реалном времену (*online*) и аутоматски у прагматичком процесору. Људи су, да употребимо метафору теорије релеванције, „ефикасне машине за процесуирање информација" (Спербер, Вилсон 1995: 46).

Процес засићења се дешава и код посесивних структура. Илуструјемо следећим насловима:

(14) ПОСЛЕ БРЕГЗИТА ИМА КАЈАЊА Процурели владини документи: Британија губи НЕЗАПАМЋЕНУ СУМУ новца (Б, 11.10.2016.)

(15) ТРАМПОВА ДЕВОЈКА ИЗ ЛИФТА Нико не зна ко је она, али кад се појави нешто се ВАЖНО ДЕШАВА (Б, 16.12.2016.)

(16) Кина обећала да ће вратити заплењени амерички дрон, Трамп поручио да га задржи (ВН, 18.12.2016.)

Примери (14)-(16) не исказују потпуне пропозиције уколико се инференцијална веза не успостави међу речима у синтагмама *владини документи*, *Трампова девојка* и *амерички дрон*. Овде је концептуални прорез или варијабла однос чија се вредност мора прагматички разрешити. У примеру (14) синтагма *владини документи* је променљива, па се на основу контекста мора разрешити однос између ове две речи (нпр. 'документи који су у власништву владе', 'документи у којима се влада помиње', 'документи које је влада споменула'). У примеру (15) за разумевање подвучене синтагме неопходно је из неколицине интерпретативних хипотеза (нпр. 'девојка која је са Трампом у љубавној вези', 'девојка која је запослена у Трамповој администрацији', 'девојка коју Трамп подржава') изабрати ону која је за информисаног читаоца оптимално релевантна на основу доступних контекстуалних премиса (наиме, да се нешто важно дешава када се у лифту Трамповог торња, који је седиште његове администрације, појави девојка која је запослена у самој тој администрацији). У примеру (16) процес је сличан, осим што, да би дошао до одговарајуће интерпретације синтагме *амерички дрон*, прагматички процесор читаоца мора да приступи енциклопедијском знању о реалном свету (које је читаоцу доступно из претходних новинских чланака и телевизијских прилога на ту тему) и да из тумачења, као што су нпр. 'дрон који је у власништву САД-а', 'дрон који надгледа територију САД-а', 'дрон који је направљен у САД-у', изабере оно прво и попуни концептуални прорез у декодираној логичкој форми.

7. СЛОБОДНО ОБОГАЋЕЊЕ КОНСТИТУЕНАТА

Као и засићење, *слободно обогаћење конституената* је такође врста примарног прагматичког процеса. Међутим, потоњи инференцијални процес не само да није обавезан него је и у потпуности контекстуално условљен. Другим речима, не активира се језичким сигналом те иде „одозго-надоле": слободно обогаћење је „прагматичке, а не језичке природе" (Мишковић-Луковић 2015: 77).

Слободно обогаћење се, стога, разликује од три претходно наведена инференцијална процеса. Док у осталим процесима реченица не може да искаже потпуну, основну пропозицију ако се циљни језички исказ не разреши, за слободно обогаћење конституената нужна су три

услова: 1. контекстуална допуна концептуалног конституента; 2. контекстуална допуна утиче на основну пропозицију; 3. контекстуална допуна основној пропозицији није обавезна, јер исказана реченица има пропозициони садржај. Ипак, на основу овог процеса развија се богатија пропозиција, јер долази до концептуалног обогаћења на основу прецизирања значења (Реканати 2011: 70-1).

Илуструјемо овај процес следећим примерима:

(17) Вучић <u>није дошао</u> на посао, отказао све састанке, сарадници не знају зашто (Б, 02.11.2016.)

(18) ВЕЧЕРАС ПРВИ СНЕГ Зимска служба спремна за <u>падавине</u> (Б, 14.12.2016.)

(19) Трампов саветник врећао Барака Обаму: Хтео бих да добијеш болест лудих крава <u>и</u> умреш (ВН, 24.12.2016.)

(20) НЕ МОЖЕ МУ НИКО <u>НИШТА</u> Како Спасковски већ осам година води РТБ Бор (Б, 13.12.2016.)

(21) <u>Сви</u> осим радикала имају неку предизборну „комбинацију“ (П, 19.12.2016.)

(22) Трамп: За <u>све</u> су криви исламски терористи, биће само горе (Б, 20.12.2016.)

Примери илуструју два начина слободног обогаћења: јачање пропозиције и проширење пропозиције.

Јачање пропозиције је илустровано примерима (17)-(19). Наиме, новински наслови у примерима (17) и (18) показују како процес слободног обогаћења делује кроз јачање пропозиције на основу неодређености у исказу. У примеру (17) неодређеност настаје зато што језичким средствима није изречено када се радња недолажења на посао десила, па се подвучени израз мора прагматички обогатити временским конституентом, да би се добила пропозиција ‘Вучић није дошао на посао [нпр. овог јутра/данас]’. Слично је и у примеру (18): елиптичност реченице се премошћује и, битније, именици *падавине* се додаје локациони конституент. Тиме се неодређеност разрешава и развија се богатија пропозиција ‘Зимска служба [је] спремна за [снежне] падавине [у Београду]’.[11] У примеру (19) употреба везника *и* захтева прагматичко јачање односа конјукције између две клаузе, на основу чега се добија ‘Трампов саветник би хтео да Барак Обама добије болест лудих крава и [затим/зато] умре’.

Други тип слободног обогаћења конституената – проширење пропозиције – илустрован је примерима (20)-(22), у којима се извесни кон-

11 Овде је локациони конституент [Београд] дат на основу информације из самог новинског чланка. Наравно, у непосредној комуникацији, када чује исказ *Зимска служба је спремна за падавине*, саговорник ће закључити да се ради о локацији на којој се он и говорник налазе. Ту се огледа једна од разлика усмене и писане комуникације.

цептуални конституенти који се добијају на основу контекста додају пропозицији. Крајњи резултат је прецизирање значења исказа, као и код првог типа обогаћења. Тако се у примеру (20) развија пропозиција 'Спасковском не може нико [од надлежних државних органа] ништа [нажао да учини]'; у примеру (21) 'Сви [представници политичких странака у Србији] осим радикала имају неку преизборну комбинацију'; а у примеру (22) обогаћена пропозиција гласи 'За све [скорашње догађаје у свету које Трамп као говорник сматра лошим] су криви исламски терористи'.[12]

8. ФОРМИРАЊЕ КОНЦЕПАТА *AD HOC*

Последњи инференцијални процес којим се бавимо у овој анализи јесте *формирање концепата ad hoc*, који се заснива на хипотези о језичкој (и уже лексичкој) поддетерминацији. Да би читалац дошао до одговарајућег тумачења ауторове мисли која се експлицира у исказу, неопходно је да прагматички (инференцијално) подеси лексичко значење на основу контекста. Резултат ове лексичке модулације је *саопштен*, тј. инференцијално (на намераван начин) формиран концепт *ad hoc*, који онда постаје конституент основне пропозиције исказа.

Прагматички процесор читаоца подешава кодирани концепт тако што из градивних елемената који га чине аутоматски бира оне који су у датом контексту релевантни.[13] Овакви аутпути процесора су привремени и након конкретне комуникационе ситуације у којој су употребљени бивају разграђени. У изузетним случајевима, када се дата лексема користи чешће у модулираном значењу, временом се саопштено значење може похранити у менталном лексикону појединца, групе или језичке заједнице (Мишковић-Луковић 2015: 110).

Када је реч о дескриптивној употреби лексема, којом се бавимо у нашој анализи, постоје два типа инференцијалног процеса формирања концепата *ad hoc*: лексичко сужавање и лексичко ширење.

12 Штавише, у примеру (21) долази и до процеса раздвозначавања, јер прагматички процесор бира између неколико кодираних значења лексеме *комбинација* (нпр. 'спој или веза', 'политички план сарадње', итд.). Битно је, међутим, нагласити да пример илуструје деловање два (или више) инференцијална процеса у поступку развијања декодиране логичке форме у пропозицију исказа, што се неретко дешава у насловима.

13 Градивни елементи који чине концептуалну адресу једне лексеме се похрањују у три врсте улаза: језички (фонетско-фонолошке, морфолошке, синтаксичке и семантичке информације о лексеми), логички (једносмерна инференцијална правила или логички постулати) и енциклопедијски (информације о денотацији концепта у свету, нпр. уобичајене претпоставке, лична и друштвена веровања, животна искуства). Више о концептуалној адреси лексема и конкретним примерима којима се она илуструје в. Спербер, Вилсон (1995: 86) и Карстон (2002: 321-2).

8.1. ЛЕКСИЧКО-ПРАГМАТИЧКИ ПРОЦЕС СУЖАВАЊА ЗНАЧЕЊА

У инференцијалном процесу *лексичкоī сужавања*, значење саопштеног концепта је уже од значења језички кодираног концепта, па тако има и ограниченију денотацију. Сужавање може ићи у различитим правцима и до различитих нивоа, у зависности од индивидуалне потраге за оптималном релеванцијом исказа.

Овај процес илуструјемо следећим примерима:

(23) Туре одушевио, Гвардиола срећан (ВН, 19.11.2016.)

(24) Гвардиола тужан због Гундогана (ВН, 15.12.2016.)

(25) Трамп одједном окружен пријатељима (П, 19.11.2016.)

(26) „Сада има времена за пицу и тријатлон“ Власник пицерије близак Ренцију говорио о његовим склоностима (Б, 09.12.2016.)

(27) Хуавеј отворио своју прву регионалну high-tech радњу (Б, 23.12.2016.)

У примерима (23) и (24) концепти исказани подвученим придевима односе се на осећања. Пред таквим лексичким концептима који имају опште значење, прагматички процесор читаоца има приступ великом, ако не и неограниченом броју ужих концепата са различитим врстама, степенима и квалитетима датих емоција. Комуникација никада не би могла да се оствари у таквом когнитивном хаосу и последица би била непрекидни неспоразум међу учесницима. Међутим, до тога не долази зато што се у оваквим случајевима лексички концепт, као конституент логичке форме, прагматички подешава да би се добио намеравани (саопштени) концептуални конституент основне пропозиције исказа. У примеру (23) општи концепт СРЕЋАН се контекстуално, инференцијално сужава и, као резултат, добија се саопштени концепт СРЕЋАН*, који исказује посебну врсту, степен и квалитет дате емоције (нпр. да је Гвардиола добро расположен, усхићен или срећнији него икада пре, итд. због игре једног од фудбалера из његовог тима). Иста анализа важи и за пример (24): кодирани концепт ТУЖАН прагматички се модулира да би се добио саопштени концепт ТУЖАН* (да је сада фокус оба исказа, Гвардиола, можда помало нерасположен, или се заиста лоше осећа, у депресији је, и сл. због Гундоганове повреде). За разлику од лексички кодираних концепата СРЕЋАН и ТУЖАН, саопштени концепти СРЕЋАН* и ТУЖАН* нису опозиције или супротности зато што у сваком појединачном исказу они изражавају различите нивое на скалама среће и туге. Штавише, бројни други придеви осећања се могу подвргнути аналогној анализи.

Пример (25) илуструје како се у процесу сужавања бирају неки од градивних елемената из енциклопедијског улаза концептуалне адресе лексеме *пријаīељи*. Претпоставимо да информисани читалац има

одређена знања о Трампу као кандидату на председничким изборима у САД-у. Након што је приступио лексичком концепту ПРИЈАТЕЉИ, прагматички процесор читаоца ће у енциклопедијском улазу, који садржи информације о различитим типовима пријатеља (нпр. они који су више од познаника, они који пружају емотивну подршку особи у приватном животу, они чији су односи засновани на заједничким пословним и политичким интересима, итд.), прво приступити овом трећем подскупу и од њега изградити саопштени концепт ПРИЈАТЕЉИ*, који ће даље допринети релевантном тумачењу новинског наслова. У другим контекстима, другачија сужавања би била могућа са осталим подскуповима датог лексичког концепта.

Посебан правац у коме лексичко сужавање може ићи илуструје новински наслов у примеру (26). Ауторов исказ не би био оптимално релевантан за читаоца ако би се тумачио без сужавања концепта ИМАТИ ВРЕМЕНА, зато што се увек све обавља у одређеном временском распону. Занемарујући труизам, прагматички процесор формира концепт *ad hoc* ИМАТИ ВРЕМЕНА* (у значењу 'имати знатно више времена него што је уобичајено пре тога особа имала'), а на основу њега и потпуну пропозицију исказа.

Коначно, флексибилност и контекстуална условљеност овог инференцијалног процеса се најјасније може сагледати у примеру (27). Глагол *отворити* кодира лексички концепт ОТВОРИТИ у чијој денотацији се не налази један стандардни начин отварања већ безброј различитих. Тако можемо рећи *отворити врата*, *отворити флашу*, *отворити уста* и *отворити пацијентов мозак при операцији*, а да сваки од ових начина укључује сужавање генералног концепта. У примеру (27) денотација концепта ОТВОРИТИ контекстуално се сужава да би се добио саопштени концепт ОТВОРИТИ*, чије је значење 'по први пут учинити доступним купцима услуге радње и тако започети рад'. Претпоставка је да се на сличан начин могу анализирати и многи други глаголи, ако се њихова кодирања посматрају као концептуалне схеме којима је неопходно инференцијално попуњавање (Карстон 2002: 325, 365).

8.2. ЛЕКСИЧКО-ПРАГМАТИЧКИ ПРОЦЕС ШИРЕЊА ЗНАЧЕЊА

У инференцијалном процесу *лексичког ширења*, значење саопштеног концепта формираног *ad hoc* шире је од значења језички кодираног концепта, па тако има и ширу денотацију. Постоји читав низ инференцијалних модулација које потпадају под термин лексичко ширење, укључујући апроксимацију, хиперболу, метафору, проширења категорија, па све до употребе неологизама.

Примери (28)-(33) илуструју прва три вида овог процеса:

(28) „Тврди Брегзит“ коштаће британске банке 48 милијарди долара (Б, 05.10.2016.)

(29) Будва: Новој власти празна каса! (ВН, 17.11.2016.)

(30) Европа на путу умирања (ВН, 17.11.2016.)

(31) ТЕРЕЗА МЕЈ ПРИЗНАЛА Не спавам ноћима због Брегзита (Б, 27.11.2016.)

(32) Трамп има „булдожер“ у тиму (ВН, 17.11.2016.)

(33) Чувар магацина мозак пљачке у Остружници (ВН, 23.12.2016.)

У теорији релеванције се случајеви апроксимације, хиперболе и метафоре разликују само у степену проширења денотације лексичког концепта (Вилсон, Спербер 2012: 109-10). Код *апроксимације* се од лексичког концепта са релативно јасно ограниченом денотацијом формира саопштени концепт чија је денотација незнатно већа, па је одступање минимално. У примеру (28) дословно значење подвученог језичког израза би било ‘тачно 48 милијарди долара’, али аутор наслова очигледно није ово имао на уму, већ нешто попут ‘отприлике/око 48 милијарди долара’ и читалац то тумачи на одговарајући начин. Исто тако, у примеру (29) немогуће је да је државна каса потпуно празна (вероватно има незнатних новчаних резерви), па се лексички концепт ПРАЗНА модулира да би се добио саопштени концепт ПРАЗНА* у значењу ‘приближно празна’. Пример (30) илуструје *хиперболу*, где је одступање денотације саопштеног концепта нешто веће него код апроксимације. У дословном тумачењу, подвучени израз би значио да је читава Европа на путу да нестане у процесу физичког умирања (целокупни континент и све што се на њему налази због, рецимо, неке временске непогоде), док би у апроксимативном тумачењу практично била на умору (нпр. услед неких ратова већина људи и институција би престали да постоје). Међутим, тумачење које је најрелевантније за читаоца и у коме се види да аутор наслова очигледно претерује зарад експресивности јесте хиперболично, где је значење да ће извесне организације и принципи који чине стожер уједињене Европе престати да постоје због скорашњих политичких и економских дешавања.[14] Пример (31) не експлицира да Тереза Меј не спава уопште или да спава свега неколико минута или часова сваке ноћи, већ ће читалац правилно закључити да она повремено губи сан због проблема који се односе на излазак Велике Британије из ЕУ.

С друге стране, код *метафоре* у примерима (32) и (33) одступање саопштеног концепта је радикалније у односу на лексички концепт, али се ипак тумачи слично апроксимацији и хиперболи. У примеру (32) члан Трамповог политичког тима није буквално БУЛДОЖЕР, тј. ма-

14 Тачније, у примеру (30) се прво уочава прагматички процес сужавања, где се од кодираног концепта ЕВРОПА добија саопштени концепт ЕВРОПА* у горенаведеном значењу, који као такав учествује потом у хиперболичном тумачењу целокупног наслова. Овде уочавамо узајамно и истовремено деловање два типа инференцијалног процеса формирања концепата *ad hoc* (в. такође пример (21) и фусноту 11).

шина одређене врсте, и не потпада под денотацију лексеме *булдожер*, али му се приписују извесна енциклопедијска обележја која се налазе у њеној концептуалној адреси (јачина, незаустављивост, несаломљивост, итд.) и добија се *ad hoc* концепт БУЛДОЖЕР* у метафоричном тумачењу 'особа која је бескомпромисна у својим ставовима и насртљива у свом понашању'. На сличан начин, у примеру (33) денотација концепта МОЗАК се шири до саопштеног концепта МОЗАК*, који укључује и референта исказа ('особа која је осмислила и разрадила читав план пљачке').

Примери (34) и (35) илуструју четврти тип лексичко-прагматичког процеса ширења, *проширење категорије*:

(34) Боб Дилан, Хомер нашег времена (П, 13.12.2016.)

(35) Ново КРВАВО ПОПРИШТЕ: Да ли је Идлиб следећи Алепо? (Б, 22.12.2016.)

Проширење категорије се дешава тако што се типични члан једне категорије узима да означи целу категорију на основу ширења денотације (Мишковић-Луковић 2015: 121). У примеру (34) лексема *Хомер*, као властито име, има сасвим одређено значење, али се кодирани концепт ХОМЕР, под утицајем контекстуалних претпоставки, модулира и читалац активира један нов, шири концепт ХОМЕР*, чија денотација укључује све ентитете који деле извесна енциклопедијска обележја са тим типичним чланом. Тако се *Хомер* узима да представи ширу категорију песника вредних за културну баштину цивилизације, чији члан постаје и референт Боб Дилан. Слично је са примером (35): информисани читалац на основу свог знања о реалном свету укључује град Идлиб у категорију места у којима се воде борбе незапамћених размера, а чији је типични представник *Алепо*.

Чињеницу да је и лексичко ширење контекстуално условљен, флексибилан процес најбоље илуструју *неологизми* и, шире узевши, разноврсне креативне језичке употребе.

Илуструјемо следећим примерима:

(36) МЛАДИ РОБОВИ: Зашто су миленијалци и у Србији највећи мученици посла (Б, 28.10.2016.)

(37) Ево шта смо „гуглали" ове године (Б, 16.12.2016.)

За тумачење значења подвучених језичких израза у овим насловима неопходно је да читалац приступи лексичким концептима именица *миленијум* и *Гугл* из којих су они изведени и да градивне елементе одатле употреби за формирање саопштених концепата. Значењски су ови изрази прилично очигледни ('особе рођене око почетка миленијума' и 'претраживати интернет користећи Гугл'), па не захтевају претерани процесуални напор.

У неким примерима креативне употребе језика који су можда идиосинкратичнији и не зависе од генералног већ специфичног контекста, тумачење би захтевало већи напор, али би то, заузврат, довело и до већих когнитивних ефеката.[15] Оно што је битно истаћи јесте да у сваком од видова инференцијалног процеса формирања концепата *ad hoc* ширењем добијени саопштени концепт постаје конституент основне пропозиције и даље учествује у имплицитном тумачењу исказа.

9. ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

У овом раду смо настојали да покажемо како се разлика између језичког значења речи и значења саопштеног у употреби може премостити прагматичким процедурама које делују у процесу експлицитне, писане комунације. Изложена анализа корпуса потврђује првобитну хипотезу да се функционисање сваког појединачног инференцијалног процеса може уочити не само у изолованим примерима из усмене комуникације него и у конкретним насловима новинских чланака из српске штампе. Објашњено је како читалац, упошљавајући своје когнитивне способности у једној свеобухватној потрази за релеванцијом, тумачи читав низ речи како би дошао до значења које је аутор новинског наслова намеравао. Иако ова целокупна процедура представља значајни когнитивни напор, прагматички процесор у уму читаоца аутоматски примењује инференцијалне процесе и тиме превазилази првобитне потешкоће.

Такође, анализом је местимично указано на функционисање више од једног од ових процеса у тумачењу појединих наслова. Из тога се може закључити да они никако нису самосталне и оделите инстанце. Напротив, ради се о узајамно повезаним видовима једне функције прагматичког подмодула. Даља истраживања у овом погледу би могла да разјасне како комбинаторно функционисање скупине инференцијалних процеса утиче на тумачења саопштеног исказа. Штавише, изнесени закључци могу послужити као полазна тачка за истраживања у другим смеровима. На пример, употребом квантитативне методе на новинским насловима, за разлику од квалитативне која је овде примењена, потенцијално би се дошло до значајних открића о учесталости примене инференцијалних процеса и осталим аспектима њихове природе, што би заузврат пружило основу за каснија испитивања истих у писаној комуникацији на различитим језицима.

15 На пример, у наслову *Новоїовор у времену їостистине* (П, 09.12.2016.), поменутом на почетку овог рада, читалац би морао да има одређена знања о писцима који су први употребили ове изразе и контекстима у којима су употребљени, а онда да повеже тај скуп претпоставки са знањем о дешавањима у реалном свету како би дошао до оптимално релевантне интерпретације ауторовог исказа.

Разматрањима у овом раду имплицитно се указује и на потребу даљег укључивања инференцијалне прагматике у шири оквир социолингвистичких истраживања на пољу анализе медијског дискурса и писане комуникације уопште, како би се јасније сагледале когнитивне операције у вербалној (говорној и писаној) интеракцији.

Литература

Бах 1994: K. Bach, Conversational Impliciture, Oxford: *Mind and Language*, 9 (2), Oxford, 124-162.

Блејкмор 1992: D. Blakemore, *Understanding Utterances*, Oxford – Cambridge MA: Blackwell.

ван Дијк 1988: T. A. van Dijk, *News as Discourse*, Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. <http://www.discourses.org/OldBooks/Teun%20A%20van%20Dijk%20%20News%20as%20Diccourse.pdf> 01.12.2016.

Вилсон, Спербер 2012: D. Wilson, D. Sperber, *Relevance and Meaning*, Cambridge – New York: Cambridge University Press.

Дор 2003: D. Dor, On newspaper headlines as relevance optimizers, Amsterdam: *Journal of Pragmatics*, 35, Amsterdam, 695-721.

Јањић, Благојевић 2014: М. Јањић, С. Благојевић, Од двосмислености до прагматичке плаузбилности – на примеру импликатурне анализе новинских наслова, у: М. Ковачевић (ур.), *Српски језик, књижевност, уметност*, књ. I, Вишезначност у језику, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 369-378.

Јус 2009: F. Yus, Relevance Theory, in: J. L. Mey (ed.), *Concise Encyclopedia to Pragmatics*, Oxford: Elsevier, 854-861.

Карстон 2002: R. Carston, *Thoughts and Utterances: The Pragmatics of Explicit Communication*, Oxford: Blackwell.

Мишковић-Луковић 2011: М. М. Мишковић-Луковић, Релеванција у комуникацији: студија случаја дескриптивних лексичко-прагматичких процеса у разговорном српском језику, Крагујевац: *Наслеђе*, 20, Крагујевац, 107-122.

Мишковић-Луковић 2015: М. Мишковић-Луковић, *Прагматика*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.

Реканати 2004: F. Recanati, *Literal Meaning*, Cambridge – New York: Cambridge University Press.

Реканати 2011: F. Recanati, Pragmatic enrichment, in: G. Russell, D. Graff Fara (eds.), *The Routledge Companion to Philosophy of Language*, New York – London: Routledge, 67-78.

Силашки 2012: N. A. Silaški, Naslovi u sportskoj štampi kroz prizmu teorije pojmovne integracije, у: М. Ковачевић (ур.), *Српски језик, књижевност, уметност*, књ. I, Структурне карактеристике српског језика, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 201-210.

Спербер, Вилсон [2]1995: D. Sperber, D. Wilson, *Relevance: Communication and Cognition*, Oxford – Cambridge MA: Blackwell.

Milica S. Bacić / The role of inferential processes in the explicit communication of newspaper headlines

Summary / Considering written communication one must posit the question of whether the author's intended meaning can be interpreted from the linguistically encoded meanings of the words used. Working within the relevance-theoretic framework, we examine the underdeterminacy thesis, according to which there is a gap between word meaning and meaning in use. In interpreting the author's explicitly communicated meaning, the reader's pragmatic processor bridges the gap by employing certain inferential processes which are motivated by an overall search for relevance in the specific context of communication. The research presented here is based on an analysis of five distinct processes (i.e. disambiguation, reference assignment, saturation, free pragmatic enrichment, and *ad hoc* concept formation) at work in newspaper headlines from Serbian daily press. Basing our findings on qualitative analysis of the headlines, we conclude that the workings of each of the inferential processes can be easily traced in many examples, and that some of the headlines even show the application of two such processes. This implies that the inferential processes are not entirely independent, but actually interconnected aspects of a single function of the pragmatic processor. In accordance with that, this paper is aimed at presenting how inferential pragmatics can be adequately applied to actual instances of written communication.

Keywords: explicit communication, newspaper headlines, inferential processes, proposition expressed by an utterance, encoded meaning, communicated meaning

Примљен: 15. јануара 2017.
Прихваћен за штампу марта 2017.

Липар

Часопис за књижевност, језик, уметност и културу

Lipar / Journal for Literature, Language, Art and Culture

Издавач
Универзитет у Крагујевцу

Publisher
University of Kragujevac

За издавача
Небојша Арсенијевић
Ректор

Published by
Nebojša Arsenijević
Rector

Лектор
Радомир Митрић

Proofreader
Radomir Mitrić

Преводилац
Наташа Антонијевић

Translator
Nataša Antonijević

Ликовно-графичка опрема
Лазар Димитријевић

Artistic and graphic design
Lazar Dimitrijević

Технички уредник
Стефан Секулић

Technical editor
Stefan Sekulić

Адреса
Јована Цвијића б.б, 34000 Крагујевац
Тел: (+381) 034/370-270
Факс: (+381) 034/370-168
e-mail: casopislipar@gmail.com
www.lipar.kg.ac.rs

Adress
Jovana Cvijića b.b, 34000 Kragujevac
Phone: (+381) 034/370-270
Fax: (+381) 034/370-168
e-mail: casopislipar@gmail.com
www.lipar.kg.ac.rs

Аутор типографског писма *Resavska*
Оливера Стојадиновић

Author of font Resavska
Olivera Stojadinović

Штампа/Print
КГ ДИГИТАЛ ПРЕС, Крагујевац

Print
KG DIGITAL PRESS, Kragujevac

Тираж
250 примерака

Impression
250 copies

Липар излази
три пута годишње

Lipar comes out
three times annually

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

82

ЛИПАР: часопис за књижевност, језик, уметности и културу,
одговорни уредник Часлав Николић. – Год. 1, бр. 1 (1999)- . – Крагујевац
(Јована Цвијића бб) : Универзитет у Крагујевцу,
1999- (Крагујевац : КГ ДИГИТАЛ ПРЕС). – 24 cm

Три пута годишње
ISSN 1450-8338 = Липар (Крагујевац)
COBISS.SR.ID 151188999